

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Πρόταση εμπιστοσύνης

Πήλιουρα Κωνσταντίνα

A.M.: 1340200400365

Ημερομηνία Παράδοσης: 17/01/2005

Υπεύθυνος Καθηγητής: Δημητρόπουλος Ανδρέας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

Η εργασία με τίτλο «Πρόταση εμπιστοσύνης» πραγματεύεται το ζήτημα της κοινοβουλευτικής διατήρησης της κυβέρνησης μέσω της αίτησης της τελευταίας για παροχή της ψήφου εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου. Αναλύεται διεξοδικά το ιστορικό υπόβαθρο της πρότασης εμπιστοσύνης λαμβάνοντας ως αφετηρία την περίοδο 1864-1875, την περίοδο δηλαδή του «πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος». Η μελέτη των κοινοβουλευτικών πρακτικών και των συνταγματικών ρυθμίσεων της εποχής αυτής, η οποία πλαισιώνεται από την παράθεση διαφόρων παραδειγμάτων, έρχεται να συμπληρώσει και να ερμηνεύσει το σύγχρονο κοινοβουλευτικό καθεστώς σχετικά με τη διαδικασία αίτησης και παροχής ψήφου εμπιστοσύνης και συγκεκριμένα όπως αυτή διατυπώνεται στο Σύνταγμα του 1975/86. Η ενασχόληση με το συγκεκριμένο ζήτημα συμβάλλει κατά τρόπο καταλυτικό στην ερμηνεία και την κατανόηση των σύγχρονων διατάξεων ενώ ταυτόχρονα αποτελεί γόνιμο πεδίο δοκιμασίας των χρησιμοποιούμενων στη νομική επιστήμη μεθόδων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

1. Η πρόταση εμπιστοσύνης στο ισχύον Σύνταγμα
 - I. ΟΡΙΣΜΟΣ.....σελ. 4
 - II. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ-ΑΝΑΛΥΣΗ.....σελ. 4

2. Η κοινοβουλευτική διατήρηση της κυβέρνησης κατά το πρώτο κοινοβουλευτικό σύστημα
 - I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ 8
 - II. Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ- ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ.....σελ 9
 - III. Η ΦΡΑΣΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΧΡΟΝΟ.....σελ.11
 - IV. Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ.....σελ. 12
 - V. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΨΗΦΟΥ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ.....σελ. 15
 - VI. Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1864-1875.....σελ. 17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΕΔΗΛΩΜΕΝΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

1. Η αρχή της δεδηλωμένης στο εξελεγμένο κοινοβουλευτικό σύστημα
 - I. ΟΡΙΣΜΟΣ.....σελ. 21
 - II. ΕΡΜΗΝΕΙΑ.....σελ 22

2. η κοινοβουλευτική αρχή και η αρχή της δεδηλωμένης στο Σύνταγμα του 1975/86.....σελ. 22

Εξωτερική πλευρά του κτηρίου της Βουλής
πάνω από το Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

1. Η πρόταση εμπιστοσύνης στο ισχύον Σύνταγμα

I. ΟΡΙΣΜΟΣ

« Πρόταση εμπιστοσύνης είναι η αίτηση της κυβέρνησης για τη λήψη απόφασης, κατά την οποία το κοινοβούλιο τάσσεται υπέρ του δεδομένου κυβερνητικού σχήματος και της κυβερνητικής πολιτικής.»¹

II. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ - ΑΝΑΛΥΣΗ

Η πρόταση εμπιστοσύνης χωρίζεται σε *υποχρεωτική*, αυτή η οποία συναντάται πρώτη κατά τη βουλευτική περίοδο και

¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, «Γενική Συνταγματική Θεωρία», τόμος Α', Εκδ: Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2004.

πρώτη αμέσως μετά το σχηματισμό της κυβέρνησης καθώς και σε *δυνητική* η οποία προϋποθέτει υποβολή πρότασης της κυβέρνησης οποτεδήποτε κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου. « μέσα σε δέκα πέντε ημέρες από την ορκωμοσία του Πρωθυπουργού, η Κυβέρνηση υποχρεούται να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής και μπορεί να τη ζητεί και οποτεδήποτε άλλοτε.» (αρθρ. 84 παρ. 1 εδ. Β' Σ και αρθρ. 141 παρ. 1 ΚΒ). Ακολούθως της συζήτησης των προγραμματικών της δηλώσεων η Κυβέρνηση έχει την υποχρέωση να παρουσιαστεί στη Βουλή και να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης. Ο πρόεδρος της Βουλής, μετά από συνεννόηση με την κυβέρνηση, προσδιορίζει χρονικά το σημείο από όπου θα αρχίσει η συζήτηση για τις προγραμματικές δηλώσεις και την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης. Σε ειδική ημερήσια διάταξη καταγράφονται η ανάγνωση των προγραμματικών δηλώσεων της κυβέρνησης καθώς και η πρόταση εμπιστοσύνης. Ο πρωθυπουργός, με γραπτή ή και προφορική δήλωσή του ενώπιον της Βουλής μπορεί οποτεδήποτε άλλοτε να ζητήσει εκ μέρους της κυβέρνησης ψήφο εμπιστοσύνης. (αρθρ. 141 παρ. 4 εδ α' ΚΒ). Πιθανή σχετική δήλωση του Πρωθυπουργού σε άλλο χώρο στερείται νομικής δεσμευτικότητας. Η πρόταση εμπιστοσύνης καταγράφεται επίσης σε ημερήσια διάταξη. Δύο ημέρες μετά την υποβολή της πρότασης ξεκινά η συζήτηση και ολοκληρώνεται με ψηφοφορία. Η ψηφοφορία για τις προτάσεις εμπιστοσύνης είναι πάντοτε ονομαστική. Υπουργοί και Υφυπουργοί συμμετέχουν στην ψηφοφορία, εάν αποτελούν μέλη της Βουλής.

Το Σύνταγμα ορίζει ρητή προθεσμία για την πρώτη, *ex constitutione* πρόταση εμπιστοσύνης της κυβέρνησης. Μέσα σε δέκα πέντε ημέρες από την ορκωμοσία του Πρωθυπουργού, πραγματοποιείται υποχρεωτικά η πρώτη αυτή πρόταση εμπιστοσύνης. Αν η Βουλή έχει διακόψει τις εργασίες της κατά το χρόνο αυτό, δεν επηρεάζεται και ο χρόνος παροχής εμπιστοσύνης. Αν κατά το σχηματισμό της κυβέρνησης οι εργασίες του Κοινοβουλίου έχουν διακοπεί, «καλείται μέσα σε δέκα πέντε ημέρες να αποφασίσει για την πρόταση εμπιστοσύνης.» (αρθρ. 84 παρ. 2 εδ α' Σ).

Από τη στιγμή που η κυβέρνηση πάρει την ψήφο εμπιστοσύνης θεωρείται ως δεδομένο ότι τη διατηρεί για όλη τη διάρκεια του βίου της, εκτός και αν παρουσιαστεί δεδηλωμένη κοινοβουλευτική δυσπιστία. Δεν προβλέπεται συγκεκριμένος χρονικός περιορισμός ως προς την παροχή της κοινοβουλευτικής εμπιστοσύνης. Αντιθέτως, μπορεί να ανακληθεί οποιαδήποτε στιγμή μέσα στο διάστημα της βουλευτικής περιόδου. Η Βουλή έχει το δικαίωμα με απόφασή της, οποιαδήποτε στιγμή να άρει την εμπιστοσύνη της από την κυβέρνηση συλλογικά ή από μέλος αυτής (αρθρ. 84 παρ. 2 εδ α' Σ). η απόσυρση της εμπιστοσύνης είναι προϊόν εκ νέου ψηφοφορίας στη Βουλή και μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε από πρόταση εμπιστοσύνης που θέτει η κυβέρνηση η ίδια, είτε από πρόταση δυσπιστίας με πρωτοβουλία της αντιπολίτευσης.

Σχετικά με την πλειοψηφία που είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η ψήφος εμπιστοσύνης, το Σύνταγμα προβλέπει τα εξής: « Πρόταση εμπιστοσύνης δε μπορεί να γίνει δεκτή αν δεν εγκριθεί από την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων βουλευτών, η οποία όμως δεν επιτρέπεται να είναι κατώτερη από τα δύο πέμπτα του όλου αριθμού των βουλευτών» (αρθρ. 84 παρ. 6 εδ α' Σ και αρθρ. 14 παρ. 6 ΚΒ). Το Σύνταγμα, κάνει αναφορά στην απόλυτη πλειοψηφία, όχι επί του συνόλου αλλά επί των παρόντων βουλευτών, θέτοντας όμως ελάχιστο όριο (120 επί 300). Για να γίνει δεκτή, επομένως, η πρόταση εμπιστοσύνης, αρκεί να υπερψηφιστεί κατά ελάχιστο όριο από 120 βουλευτές, αν αυτοί αποτελούν την πλειοψηφία των παρόντων βουλευτών στη συγκεκριμένη συνεδρίαση. Εάν ο αριθμός των παρευρισκομένων, συμπίπτει με τον αριθμό του συνόλου των βουλευτών, όπως εξάλλου συμβαίνει στις κρισιμότερες αυτές συνεδριάσεις (300 στους 300) απαιτούνται 151 ψήφοι.

Η συγκεκριμένη ρύθμιση είναι διαφορετική από αυτή του άρθρου 37, κατά την οποία απαιτείται απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου για την ανάδειξη της κυβέρνησης. Η διαφοροποίηση αυτή, βέβαια, έχει πρακτική σημασία μόνο στην περίπτωση κατά την οποία ο αριθμός των παρόντων βουλευτών είναι διαφορετικός από το σύνολο αυτών, μόνο στην περίπτωση

Ο ανδριάντας του Χαρίλαου Τρικούπη, έργο του γλύπτη Γιάννη Παππά στο προαύλιο του κτηρίου της Βουλής

αποχής ανοχής, στην οποία στη συνεδρίαση που διεξάγεται για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης, δεν είναι παρόντες όλοι οι βουλευτές. Με τη συνταγματική αυτή ρύθμιση διευκολύνεται συγκεκριμένη πολιτική συμπεριφορά, η οποία ανέχεται συγκεκριμένο κυβερνητικό σχήμα, με σκοπό να τερματιστεί πολιτική κρίση ή ακυβερνησία, δεν προβαίνει όμως στη ρητή έκφραση εμπιστοσύνης. Η αποχή λαμβάνει τη θέση της ανοχής. Εφόσον όμως η αποχή ανοχής εκδηλωθεί πριν από το σχηματισμό κυβέρνησης, δημιουργείται το ερώτημα, αν για την ανάδειξη της απαιτούνται 151 ψήφοι (κατά το άρθρο 37 παρ. 1) ή αν είναι αρκετές 120 (κατά το άρθρο 84 παρ. 6). Παρόλα αυτά μπορεί να γίνει δεκτό το ότι όποια πλειοψηφία απαιτείται για να αναδειχθεί κυβέρνηση, η ίδια πλειοψηφία είναι απαραίτητη και για τη διατήρησή της και το αντίστροφο. Πράγματι, δεν υπάρχει ουσία στην απαίτηση άλλης πλειοψηφίας για την ανάδειξη της κυβέρνησης και άλλη για την παραμονή της στην εξουσία.

III. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Δύο ημέρες μετά την υποβολή της πρότασης εμπιστοσύνης, ξεκινά η συζήτηση της σχετικής πρότασης με εξαίρεση την περίπτωση πρότασης δυσπιστίας² οπότε η κυβέρνηση μπορεί να ζητήσει να αρχίσει αμέσως η συζήτηση η οποία δε μπορεί να παραταθεί πέρα από τρεις μέρες από την έναρξη της. (αρθρ. 84 παρ. 4 Σ). αν διαπιστωθεί ότι η πρόταση υπογράφεται από τον ελάχιστο απαιτούμενο αριθμό βουλευτών, το Κοινοβούλιο διακόπτει για δύο ημέρες τις εργασίες του, με εξαίρεση την περίπτωση που η κυβέρνηση ζητήσει να ξεκινήσει άμεσα η συζήτηση σχετικά με την πρόταση δυσπιστίας.

Αμέσως μόλις ολοκληρωθεί η συζήτηση, ξεκινά η διεξαγωγή της ψηφοφορίας για την πρόταση εμπιστοσύνης, υπάρχει όμως και η δυνατότητα αναβολής της για σαράντα οκτώ ώρες μετά από αίτημα της κυβέρνησης. (αρθρ. 84 παρ. 5 Σ) στη διάρκεια της ψηφοφορίας για την πρόταση εμπιστοσύνης, ψηφίζουν οι Υπουργοί και Υφυπουργοί που είναι μέλη του Κοινοβουλίου. (αρθρ. 84 παρ. 7 Σ).

2. Η κοινοβουλευτική διατήρηση της κυβέρνησης κατά το πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διατήρηση της κυβέρνησης με την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου, αποτελεί μια σημαντική διάσταση του Κοινοβουλευτικού συστήματος όπως αυτό διαμορφώθηκε στην

² Πρόταση δυσπιστίας είναι η προς το Κοινοβούλιο αίτηση της αντιπολίτευσης να άρει την εμπιστοσύνη που έχει παράσχει στην κυβέρνηση με προηγούμενη απόφασή του. (Δημητρόπουλος Ανδρέας, «Γενική Συνταγματική Θεωρία», Τόμος Α', Εκδ: Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα- Κομοτηνή 2004)

Ελλάδα την περίοδο 1864-1875. Στα κεφάλαια που ακολουθούν εξετάζονται τα σχετικά με αυτήν την περίοδο ζητήματα. Αρχικά παρατίθεται ανάλυση της «συνταγματικής πραγματικότητας», αυτής καθεαυτής της εφαρμογής της αρχής, ανεξάρτητα από τη συνταγματική ρύθμιση εντοπίζεται το ειδικότερο περιεχόμενο και οι τρόποι εφαρμογής της, καθώς και οι βασικές διαφορές από τον τρόπο με τον οποίο είναι διαμορφωμένη στη σύγχρονη κοινοβουλευτική πραγματικότητα. Ύστερα, εξετάζεται το ζήτημα αν η κοινοβουλευτική διατήρηση της κυβέρνησης όπως είχε διαμορφωθεί την εποχή εκείνη αποτελούσε «απλή πραγματικότητα» (facium), απλά πολιτικό κανόνα ή αν ήταν και κανόνας δικαίου ο οποίος αποτελούσε περιεχόμενο του Συντάγματος του 1864.

II. Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ- ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Εξετάζοντας τη συγκεκριμένη περίοδο διαπιστώνουμε ότι ένα από τα βασικά της χαρακτηρίστηκα είναι το γεγονός του ότι οι κυβερνήσεις διατηρούνταν στην εξουσία με την προϋπόθεση ότι διέθεταν την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου και επίσης υπέβαλλαν την παραίτησή τους εφόσον καταψηφίζονταν. Έχουμε δηλαδή εφαρμογή της συνταγματικής αρχής κατά την οποία: « η κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής»³. Παρόλα αυτά η αρχή αυτή εφαρμόζεται τη συγκεκριμένη περίοδο (1864-1875) μόνο εφόσον η Βουλή είναι παρούσα. Το ζήτημα της στήριξης της κυβέρνησης από το Κοινοβούλιο, σε περιόδους που η Βουλή είναι απύσχα, ενώ δε φαίνεται να ανησυχεί ιδιαίτερα στις αρχές τίθεται έντονα προς το τέλος της περιόδου αυτής. Αν λοιπόν η παραπάνω αρχή είχε συμπεριληφθεί ρητώς από το συντακτικό νομοθέτη στο Σύνταγμα του 1864 θα ήταν δυνατό να έχει την ίδια διατύπωση με τα σύγχρονα Συντάγματα, προσθέτοντας τη λέξη «παρούσα». Έτσι λοιπόν, η πλήρης διατύπωση της αρχής θα ήταν: η

³ σύμφωνα με το άρθρο 84 παρ. 1 του ισχύοντος Συντάγματος

κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη της παρούσας Βουλής.» και η συνταγματική πράξη της περιόδου εκείνης θα αποδιδόταν με ακρίβεια από τη συνταγματική διατύπωση.

Η αναφορά κατά κυριολεξία στη διατήρηση και όχι στην ανάδειξη της κυβέρνησης είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα της αρχής αυτής. Η κυβέρνηση διορίζεται από τον ανώτατο άρχοντα και η Βουλή εκφράζει την εμπιστοσύνη της προς αυτή. Η εμπιστοσύνη της Βουλής είναι απαραίτητη προκειμένου κάποια κυβέρνηση να διατηρηθεί στην εξουσία. Δύο είναι οι μορφές της θεμελιώδους αυτής κοινοβουλευτικής αρχής, η *θετική* και η *αρνητική* που οδηγούν στην ανάλυση της στους εξής μερικότερους κανόνες:

A. Με τη θετική της διατύπωση εννοείται η διατήρηση της κυβέρνησης στην εξουσία μόνο αν λάβει ψήφο εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου.

B. Με την αρνητική της διατύπωση εννοείται η υποχρέωση παραίτησης της κυβέρνησης στη περίπτωση κατά την οποία καταψηφιστεί από το Κοινοβούλιο.

Οι δύο αυτές επιμέρους μορφές της αρχής της κοινοβουλευτικής διατήρησης της κυβέρνησης συνδέονται άμεσα μεταξύ τους. Η εφαρμογή της μίας οδηγεί αναγκαία και στην εφαρμογή της δεύτερης. Αφού η κυβέρνηση, διατηρείται στην εξουσία μετά από την έκφραση εμπιστοσύνης που της παρέχει το Κοινοβούλιο, λογικά θα απομακρύνεται μετά από την έκφραση της δυσπιστίας αυτού. Επιπλέον, η μη εφαρμογή της μίας αυτόματα οδηγεί στη μη εφαρμογή και της άλλης. Η αρχή σύμφωνα με την οποία « η κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου» δε θα αποκτούσε ισχύ εάν η κυβέρνηση δεν είχε την υποχρέωση να παραιτηθεί ύστερα από καταψήφισή της.

Μία από τις βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν προκειμένου να εξετάσουμε το πρώιμο αλλά και το σύγχρονο κοινοβουλευτικό σύστημα, είναι η απομόνωση του σημασιολογικού τους πυρήνα από άλλες μερικότερες-

διαδικαστικής κυρίως φύσης αρχές, χαρακτηριστικό των σύγχρονων ρυθμίσεων. Ο κυρίως πυρήνας του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος αποτελείται από την αρχή κατά την οποία η κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου. Παρόλα αυτά η διάσταση της διατήρησης (της κοινοβουλευτικής εμπιστοσύνης) –καθώς και διάφορες άλλες διαστάσεις του κοινοβουλευτικού συστήματος αποτελεί μερικότερο σύμπλεγμα ειδικότερων αρχών και κανόνων.⁴ ανεξάρτητα από την παραπάνω αρχή υπάρχουν και άλλες αρχές των οποίων η φύση είναι διαδικαστική οι οποίες κρίνονται απαραίτητες για τη λειτουργία της. Φυσικά, δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός η ύπαρξη σύγχρονων συνταγματικών ρυθμίσεων των οποίων η κυρίως αρχή της κοινοβουλευτικής διατήρησης ακολουθείται από άλλες «δευτερεύουσες» ρυθμίσεις όπως: η έκφραση εμπιστοσύνης σε συγκεκριμένο (ορισμένο) χρόνο ή η υποχρέωση που δεσμεύει την κυβέρνηση να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή μέσα σε ορισμένη προθεσμία.

III. Η ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΧΡΟΝΟ

Η αναφορά σε ορισμένα ζητήματα που ακολουθούν την εφαρμογή της πρότασης/ έκφρασης εμπιστοσύνης στα πλαίσια του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος είναι αναγκαία προκειμένου να υπογραμμιστεί η διαφοροποίηση της αρχής αυτής από τις πρακτικές που εφαρμόζονται στο σύγχρονο κοινοβουλευτικό σύστημα. Μία από τις προϋποθέσεις ορθής εφαρμογής της αρχής είναι η έκφραση της εμπιστοσύνης της Βουλής προς την κυβέρνηση να γίνεται μέσα σε ορισμένα από το νόμο χρονικά πλαίσια από το διορισμό της κυβέρνησης, να παρεμβάλλεται δηλαδή η ίδια η διαδικασία της ψηφοφορίας εμπιστοσύνης. Τα νεότερα Συντάγματα περιλαμβάνουν διατάξεις οι οποίες είναι διατυπωμένες ρητά και ρυθμίζουν τα

⁴ Δημητρόπουλος Ανδρέας, « Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης», Τόμος Α' (προσωρινή έκδοση), Αθήνα 1988

σχετικά με το θέμα ζητήματα. Στο Σύνταγμα του 1864 όμως δεν διατυπωνόταν ρητά η κοινοβουλευτική αυτή αρχή και βεβαίως δεν προβλεπόταν και ρύθμιση των ειδικότερων θεμάτων.

Παρά την έλλειψη ειδικότερων προβλέψεων οι οποίες συναντώνται στα σύγχρονα Συντάγματα, το πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα λειτούργησε αποτελεσματικά ως ένα βαθμό. Ενώ στο πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα δε συναντάμε ειδικότερη συνταγματική ρύθμιση των «διαδικαστικών λεπτομερειών», εντούτοις αυτό πραγματοποιούσε την ίδια βασική λειτουργία. Είναι γεγονός, βέβαια, πως το πρώιμο κοιν. σύστημα δε λειτούργησε όπως το σύγχρονο. Παρόλες τις διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται, συνάγεται το συμπέρασμα πως το κοινοβουλευτικό σύστημα λειτούργησε κατά την περίοδο 1864-1875. Το πρώιμο κοιν. σύστημα, συμπεραίνεται, πως είχε μορφοποιήσει τον βασικό του πυρήνα, όχι όμως και επιμέρους λεπτομέρειές του.

IV. Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ

Ένα από τα κυρίως χαρακτηριστικά του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος είναι ότι η πρωτοβουλία του «πολιτικού ζητήματος», δεν ανήκει ουσιαστικά στην κυβέρνηση, αλλά στο ίδιο το κοινοβούλιο. Η αίτηση ψήφου εμπιστοσύνης της κυβέρνησης από τη Βουλή δεν προϋποθέτει «εμφάνιση της κυβέρνησης στη Βουλή». Αξίζει να σημειωθεί πως, αντίθετα με τις συνταγματικές ρυθμίσεις που ισχύουν στη μετέπειτα σύγχρονη συνταγματική περίοδο, η κυβέρνηση δε δεσμεύεται από νομική υποχρέωση προκειμένου να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης από το Κοινοβούλιο. Παρόλα αυτά το γεγονός αυτό της έλλειψης νομικής υποχρέωσης της κυβέρνησης δεν αλλοιώνει τη σημασία καθώς και την ουσία του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος αφού η έκφραση εμπιστοσύνης συντελείται ανεξάρτητα από την κυβερνητική πρωτοβουλία. Με την προϋπόθεση ότι η Βουλή βρίσκεται σε λειτουργία, η κυβέρνηση, ανεξάρτητα από το αν αποτελεί αυτό

επιθυμίας της, «σύρεται» στην κοινοβουλευτική αναμέτρηση χωρίς να έχει τη δυνατότητα να το αποφύγει. Το ζήτημα, λοιπόν, της έκφρασης εμπιστοσύνης της Βουλής προς την κυβέρνηση δεν αποτελεί ζήτημα το οποίο ανάγεται στην κυβερνητική πρωτοβουλία παρά στην πρωτοβουλία του ίδιου του Κοινοβουλίου αν και εφόσον αυτό λειτουργεί. Συνεπώς, συμπεραίνουμε πως δεν καθίσταται αναγκαία η εμφάνιση «ειδικής» κυβέρνησης προκειμένου να ζητηθεί η ψήφος εμπιστοσύνης της Βουλής καθώς το Κοινοβούλιο την εκφράζει ανεξάρτητα από το αν αυτή έχει προηγουμένως ζητηθεί ή όχι από την κυβέρνηση. Αξίζει να σημειωθεί πως η «αναστροφή» αυτή του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος, που παρατηρείται, σε σχέση πάντα με τους σύγχρονους συνταγματικούς κανόνες, δεν συμβάλει στην αλλοίωση της ουσίας του. Αυτό το οποίο μας απασχολεί είναι το αν τελικά εκφράζεται η εμπιστοσύνη της Βουλής προς την κυβέρνηση έχοντας την τελευταία να είναι αυτή που πιθανότατα κίνησε τη

διαδικασία.

Τμήμα της δυτικής πλευράς του κτηρίου της Βουλής

Στο σημείο αυτό αξίζει να παρατηρήσουμε πως κατά την πρώτη περίοδο της βασιλευόμενης δημοκρατίας, της πρώτης δηλαδή περιόδου του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος, δε συναντάμε θεσμοθετημένη τη διαδικασία παροχής ψήφου εμπιστοσύνης από την Βουλή προς την κυβέρνηση. Ως «υποκατάστατο» της ψηφοφορίας την περίοδο εκείνη έχουμε χρησιμοποίηση κυρίως της ψηφοφορίας για την ανάδειξη

Προέδρου της Βουλής. Το «υποκατάστατο» αυτό, το οποίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα πρώτο στάδιο για την τελική διαμόρφωση της μετέπειτα διαδικασίας πρότασης (της κυβέρνησης)/ έκφρασης εμπιστοσύνης της Βουλής προς την κυβέρνηση, συνέβαλλε την περίοδο εκείνη στο να καθιερωθεί η αρχή σύμφωνα με την οποία προκειμένου η κυβέρνηση να διατηρηθεί στην εξουσία, οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου. Έτσι λοιπόν, γίνεται σαφές πως ακόμη και χωρίς την πρόβλεψη «ειδικής διαδικασίας» παροχής ψήφου εμπιστοσύνης, το η θέληση του Κοινοβουλίου δε μπορούσε να ματαιωθεί.

Ήδη από την πρώτη δεκαετία εφαρμογής του Συντάγματος του 1864 και για τις 17 κυβερνήσεις που δημιουργήθηκαν από την περίοδο του Μαρτίου του 1865 έως και τον Απρίλιο του 1875, μπορούμε να συνάγουμε το εξής σημαντικό συμπέρασμα:

Άσχετα από το γεγονός της λήψης ή μη ψήφου εμπιστοσύνης από το Κοινοβούλιο, οι 14 από τις 17 κυβερνήσεις της περιόδου αυτής, δεν απέφυγαν της κοινοβουλευτικής κρίση αλλά αντίθετα υποβλήθηκαν και στην κοινοβουλευτική δοκιμασία.

Από αυτές τις 17 κυβερνήσεις, μόνο τρεις δεν ζήτησαν ψήφο εμπιστοσύνης και δεν υποβλήθηκαν στην κοινοβουλευτική δοκιμασία. Οι κυβερνήσεις αυτές ήταν: η 23^η κυβέρνηση δύο ημερών που προτίμησε την παραίτηση, η κυβέρνηση Μωραϊτίνη (υπηρεσιακή) και η κυβέρνηση Δεληγιώργη (1872), η οποία και αυτή προτίμησε το δρόμο της παραίτησης από αυτόν της κοινοβουλευτικής αναμέτρησης. Στις τρεις παραπάνω περιπτώσεις, μολονότι δεν μεσολάβησε ψηφοφορία παροχής ψήφου εμπιστοσύνης εντούτοις δεν αναιρούν με κανένα τρόπο την σημαντικότερη αρχή της κοινοβουλευτικής διατήρησης της κυβέρνησης μιας και οι περιπτώσεις αυτές θα μπορούσαν κάλλιστα να είχαν παρουσιαστεί και σε περίοδο κατά την οποία είχε ρητώς καθιερωθεί το κοινοβουλευτικό σύστημα και οι συνταγματικές πρακτικές. Ακόμα και η κατοχυρωμένη συνταγματικά υποχρέωση της κυβέρνησης να ζητά την ψήφο εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου, δε συνεπάγεται αυτόματα και την εμφάνιση της κυβέρνησης ενώπιον αυτού και κατ' επέκταση τη διεξαγωγή ψηφοφορίας για την παροχή ή μη της

ψήφου αυτής. Η περίπτωση κατά την οποία η κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη να ζητήσει την ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής είναι αυτή κατά την οποία η κυβέρνηση επιθυμεί να διατηρηθεί στην εξουσία και εφόσον-στα πλαίσια του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος - λειτουργεί Βουλή. Η κυβέρνηση, λοιπόν, έχει την υποχρέωση μετά το σχηματισμό της, να εμφανιστεί ενώπιον του κοινοβουλίου ζητώντας την ψήφο εμπιστοσύνης αυτού με εξαίρεση την περίπτωση που η ίδια η κυβέρνηση επιλέγει το δρόμο της υποβολής της παραίτησης της. Συνεπώς ,αντιλαμβανόμαστε πως είναι εφικτή η παρουσία μιας κυβέρνησης στη Βουλή υπό αυτή την έννοια χωρίς προηγουμένως να έχει μεσολαβήσει ψηφοφορία εμπιστοσύνης.

V. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΨΗΦΟΥ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

Σύμφωνα με τις σύγχρονες συνταγματικές ρυθμίσεις και πρακτικές, δεν ορίζεται απλά και μόνο η υποχρέωση εμφάνισης της κυβέρνησης στη Βουλή προκειμένου να ζητήσει την εμπιστοσύνη της. Την ίδια στιγμή τίθεται και συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο (προθεσμία) μέσα στο οποίο οφείλει να διεξάγεται αυτή η ψηφοφορία. Με τον τρόπο αυτό, αποφεύγεται η καθυστέρηση παροχής (ή μη) ψήφου εμπιστοσύνης και η διατήρηση στην εξουσία κυβέρνησης μειοψηφίας. Στο Σύνταγμα του 1864 δε συναντάμε κατά τρόπο ρητό διατυπωμένο κανόνα ο οποίος να ρυθμίζει το ζήτημα της εμφάνισης της κυβέρνησης ενώπιον του Κοινοβουλίου προκειμένου να ζητηθεί η ψήφος εμπιστοσύνης του. Κατά συνέπεια, δεν υπήρχε και ορισμένη προθεσμία πραγματοποίησης του γεγονότος αυτού. Η δημιουργία αυτού του «κενού», το οποίο λογικά έδινε περιθώριο στη δημιουργία και ύπαρξη «μη κοινοβουλευτικών διαλειμμάτων», δε συντελούσε παράλα αυτά στην αλλοίωση της κυρίως λειτουργίας της αρχής σύμφωνα με την οποία «η κυβέρνηση

οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου». Το κοινοβούλιο, λοιπόν, με την πρώτη ευκαιρία εξέφραζε την εμπιστοσύνη της προς την κυβέρνηση είτε μέσω της εκλογής προέδρου (της Βουλής), είτε κατά τη συζήτηση κάποιου νομοσχεδίου, του προϋπολογισμού ή κατά τη διάρκεια μιας σημαντικής συζήτησης. Θα πρέπει να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο πως γίνεται φανερό πως η μη ύπαρξη προθεσμίας έκφρασης εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου προς την κυβέρνηση, δεν υπέθαλπε τα θεμέλια του κοινοβουλευτικού συστήματος. Η χρονική συνύπαρξη της κυβέρνησης με τη Βουλή είχε ως αποτέλεσμα την κοινοβουλευτική κρίση της κυβέρνησης και σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα.

Στη διάρκεια του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος στην Ελλάδα, η διάρκεια παραμονής μιας κυβέρνησης μειοψηφίας στην εξουσία είχε κυρίως να κάνει με το αν η Βουλή βρισκόταν σε λειτουργία ή αντίθετα, είχε διακόψει τις εργασίες της. Στην περίπτωση που η Βουλή διέτρεχε περίοδο που οι εργασίες της είχαν διακοπεί, ήταν δυνατή η παραμονή κυβέρνησης μειοψηφίας στην εξουσία για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα καθώς παρατεινόταν-μέχρι την επανέναρξη των εργασιών της Βουλής - η ψηφοφορία εμπιστοσύνης. Σημαντικά προβλήματα κατά την περίοδο του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος δημιούργησε η απουσία συγκεκριμένης πρόβλεψης για τη διαδικασία παροχής ψήφου εμπιστοσύνης σε περιόδους κατά τις οποίες δεν υπήρχε Κοινοβούλιο. Και ενώ, λοιπόν, είχε επικρατήσει η συνήθεια η Βουλή να εκφράζει την εμπιστοσύνη της προς την Κυβέρνηση, υπήρχαν περίοδοι που το σύστημα στερούνταν μιας βασικότατης λεπτομέρειας, αυτής της ύπαρξης της ίδιας της Βουλής. Συνεπώς, με την απουσία του Κοινοβουλίου, γινόταν δυνατό να παραμένουν στην εξουσία για παρατεταμένο χρονικό διάστημα κυβερνήσεις μειοψηφίας. Οι ατέλειες αυτές, έχουν ως αποτέλεσμα κάποια «χρονική σχετικοποίηση» της αρχής, τη δημιουργία δηλαδή χρονικών εξαιρέσεων. Το έτος 1872, τίθεται ευθέως το ζήτημα της παροχής ψήφου εμπιστοσύνης από τη Βουλή στην κυβέρνηση (πράγμα αναγκαίο) και κατά τις περιόδους οπότε η Βουλή απουσίαζε από το πολιτικό σκηνικό. την περίοδο αυτή το

κοινοβουλευτικό σύστημα βρισκόταν σε λειτουργία πλην όμως τη λειτουργία αυτή χαρακτήριζαν κενά τα οποία είναι φυσικό να υπήρχαν καθώς αυτό βρισκόταν στις απαρχές τις διαμόρφωσής του. Η αρχή, δηλαδή, της διατήρησης της κυβέρνησης στην εξουσία μόνο εφόσον διαθέτει την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου λειτουργεί κανονικά με μόνη εξαίρεση την περίπτωση κατά την οποία η Βουλή είτε είχε διακόψει τις εργασίες τις ή έλλειπε παντελώς από το πολιτικό σκηνικό. Συνεπώς, στο πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα ισχύει ορθότερα η αρχή κατά την οποία: «η κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη της παρούσας Βουλής». Έχοντας υπ' όψιν την παραπάνω συμπλήρωσε είναι δυνατόν-και μόνο τότε- να κατανοήσουμε την ουσία του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος. Έχοντας κατά νου το παράδειγμα που διδάσκει η πρακτική που ακολουθήθηκε κατά το πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα, οι νεότερες διατάξεις συμπεριέλαβαν ειδικό νομοθετικό πλαίσιο το οποίο ορίζει συγκεκριμένη προθεσμία για το Κοινοβούλιο να αποφασίσει για την παροχή ή όχι ψήφου εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση, στην περίπτωση κατά την οποία η Βουλή έχει διακόψει τις εργασίες της.

Συμπερασματικά, κατά την πρώτη περίοδο εμφάνισης του κοινοβουλευτισμού στην Ελλάδα, έχουμε ψηφοφορία εμπιστοσύνης ανεξάρτητα από την βούληση ή την πρωτοβουλία της κυβέρνησης χωρίς όμως παράλληλα να έχουμε και κάποια ρητή συνταγματική κατοχύρωση της πρακτικής αυτής. Το διάστημα κατά το οποίο ήταν απύσχα από το πολιτικό γίνεσθαι η Βουλή, ήταν αυτό το οποίο και καθόριζε την παραμονή μιας κυβέρνησης μειοψηφίας στην εξουσία χωρίς όμως αυτή να έχει υποστεί προηγουμένως την κοινοβουλευτική κρίση.

VI. Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1864-1875

Σύμφωνα με τη δεδομένη -πλέον- αρχή ότι η κυβέρνηση, προκειμένου να διατηρηθεί στην εξουσία, οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου, προκύπτει το συμπέρασμα ότι αν και μόνο αν αυτή η εμπιστοσύνη ήταν δεδομένη μπορούσε μια κυβέρνηση να επιβιώσει στην κοινοβουλευτική αρένα. Όντως, εξετάζοντας την περίοδο 1864-1875 παρατηρούμε ότι οι κυβερνήσεις διατηρούνταν στην εξουσία μόνο εφόσον είχαν τη «δεδηλωμένη» εμπιστοσύνη της Βουλής, εφόσον αυτή λειτουργούσε. Αντίθετα, δε συναντάμε ούτε ένα παράδειγμα ύπαρξης κυβέρνησης μειοψηφίας με ταυτόχρονη ύπαρξη του Κοινοβουλίου. Η περίπτωση Βούλγαρη είναι μια περίπτωση «εικονικής» (αντισυνταγματικής) πλειοψηφίας. Η εμπιστοσύνη της Βουλής προς την κυβέρνηση γίνεται αντιληπτή κυρίως μέσω της εκλογής κυβερνητικού προέδρου της Βουλής, μέσω της υπερψήφισης του προϋπολογισμού και μέσω της ψήφισης νομοσχεδίων. Κατά το πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα λοιπόν, η έκφραση της εμπιστοσύνης της Βουλής προς την κυβέρνηση αποτελούσε συνώνυμο της διατήρησης της τελευταίας στην εξουσία. Έχοντας την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου δεδομένη, η κυβέρνηση δεν αντιμετώπιζε κατ' αρχήν κάποιο σοβαρό λόγο παραίτησής της.

Από τις 17 κυβερνήσεις της περιόδου αυτής, οι 11 πήραν την εμπιστοσύνη της Βουλής με κάποιον από τους προαναφερθέντες τρόπους και χάριν σε αυτό παρέμειναν στην εξουσία. Από τις υπόλοιπες 6, οι 3 κυβερνήσεις ζήτησαν εμπιστοσύνη και δεν έλαβαν, ενώ οι υπόλοιπες τρεις όπως υπογραμμίστηκε προηγουμένως, δεν εμφανίστηκαν καν ενώπιον του Κοινοβουλίου.

Συμπερασματικά, λοιπόν, έχουμε:⁵

- Η 21^η κυβέρνηση του Αλ. Κουμουνδούρου διατηρείται μετά τις πρώτες εκλογές στην εξουσία διότι πέτυχε την εκλογή ως προέδρου της Βουλής του δικού της υποψηφίου Ε. Κεχαγιά στις 8/7/1865.

⁵ παραδείγματα: Δημητρόπουλος Ανδρέας, « Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης», Τόμος Α' (προσωρινή έκδοση), Αθήνα 1988

- Η 22^η κυβέρνηση του Επ. Δεληγιώργη παίρνει επίσης ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής με την υποστήριξη του Αλ. Κουμουνδούρου, υποστήριξη που εκδηλώθηκε στις 29/10/65 με την ψήφιση του προϋπολογισμού.
- Η 23^η κυβέρνηση του Δ. Βούλγαρη, κυβέρνηση δύο ημερών, δεν εμφανίστηκε στη Βουλή προτιμώντας την παραίτηση.
- Η 24^η κυβέρνηση του Αλ. Κουμουνδούρου, εμφανίζεται στη Βουλή (9/11/65) και καταψηφίζεται..
- Στις 28 Νοεμβρίου 1865 εμφανίζεται στη βουλή και καταψηφίζεται η 25^η κυβέρνηση του Επ. Δεληγιώργη με την καταψήφιση πρότασης για τη διάλυση της Βουλής.
- Το Δεκέμβριο του 1865, η Βουλή εκφράζει την εμπιστοσύνη της στην 26^η κυβέρνηση του Μπ. Ρούφου με την ψήφιση του προϋπολογισμού.
- Στις 14 Δεκεμβρίου 1866 η Βουλή εκφράζει τη δυσπιστίας της στην 27^η, «δυναδική» κυβέρνηση των Δ. Βούλγαρη και Επ. Δεληγιώργη εκλέγοντας ως πρόεδρο της Βουλής τον κουμουνδουρικό Λ. Κρεστενίτη.
- Την 1^η Δεκεμβρίου 1866 η Βουλή ανανεώνει την εμπιστοσύνη της στην 28^η κυβέρνηση, «Μέγα Υπουργείον», του Αλ. Κουμουνδούρου.
- Στη Βουλή δεν εμφανίζεται η 29^η κυβέρνηση του Αρ. Μωραιτίνη, ακριβώς γιατί επρόκειτο για υπηρεσιακή κυβέρνηση.
- Η 30^η κυβέρνηση του Δ. Βούλγαρη, παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής στις 25/4/68 με την εκλογή του κυβερνητικού υποψηφίου Τρ. Λαζαρέτου και στις 8/11/68 με την εκλογή του επίσης κυβερνητικού Δ. δρόσου.
- Στις 12 Ιουλίου 1869, η 31^η κυβέρνηση του Θ. Ζαίμη, παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης με την εκλογή του δικού της υποψηφίου Δ. Χρηστίδη.
- Η 32^η κυβέρνηση του Σπ. Δεληγιώργη διατηρείται στο διάστημα διακοπής των εργασιών της Βουλής και επομένως δεν εμφανίζεται για να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης.

- Στις 17 Δεκεμβρίου 1870, η Βουλή εκφράζει την εμπιστοσύνη της προς την 33^η κυβέρνηση του Αλ. Κουμουνδούρου εκλέγοντας τον κουμουνδουρικό υποψήφιο Δ. Λομβάρδο.
- Με την εμπιστοσύνη της Βουλής που εκδηλώθηκε με την εκλογή στις 25/10/71 του ζαιμικού Δ. Χατζίσκου, ανήλθε στην κυβέρνηση η 34^η κυβέρνηση του Β. Ζαίμη.
- Την εμπιστοσύνη της Βουλής διέθετε και η 35^η κυβέρνηση του Δ. Βούλγαρη την οποία στήριξε κοινοβουλευτικά και ο Αλ. Κουμουνδούρος.
- Στις 11/5/73, παίρνει ψήφος εμπιστοσύνης η 36^η κυβέρνηση του Επ. Δεληγιώργη με την εκλογή του κυβερνητικού υποψηφίου Ι. Δηλιγιάννη.
- Τέλος, η 37^η κυβέρνηση, η τελευταία αυτής της περιόδου, του Δ. Βούλγαρη, πήρε ψήφο εμπιστοσύνης στις 14 Νοεμβρίου 1874 με την εκλογή του κυβερνητικού Ι. Ζάρκου ως προέδρου της Βουλής.

Ο Μάρκος Μπότσαρης επιτίθεται στο στρατόπεδο των Τούρκων στο Καρπενήσι. Τμήμα από τη ζωφόρο με θέματα από την Ελληνική Επανάσταση που κοσμεί την Αίθουσα Ελευθερίου Βενιζέλου.

Αεραγωγός της εγκατάστασης εξαερισμού της Αίθουσας του Κοινοβουλίου
Είσοδος προς το περιστύλιο και την Αίθουσα του Κοινοβουλίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΕΔΗΛΩΜΕΝΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

1. Η αρχή της Δεδηλωμένης στο εξελεγμένο κοινοβουλευτικό σύστημα

I. ΟΡΙΣΜΟΣ

« Δεδηλωμένη είναι η εμπιστοσύνη της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, δηλαδή η γνωστή πριν από το διορισμό της κυβέρνησης (επομένως και πριν από την ψηφοφορία για την

παροχή ψήφου εμπιστοσύνης) λόγω της κομματικής σύνθεσης του κοινοβουλίου, βούληση της πλειοψηφίας για την υποστήριξη συγκεκριμένου πολιτικού σχήματος.»⁶

II. ΕΡΜΗΝΕΙΑ⁷

Ο όρος δεδηλωμένη αποτελεί τεχνικό νομικό όρο με τον οποίο χαρακτηρίζεται δεδομένη συνταγματικοπολιτική κατάσταση μέσα στο Κοινοβούλιο. «δεδηλωμένη» και «Αρχή της Δεδηλωμένης» δεν ταυτίζονται. Η πρώτη αποτελεί πραγματική κατάσταση ενώ η δεύτερη κανόνα δικαίου, συνταγματική αρχή. Κατά γενική διατύπωση, «αρχή της δεδηλωμένης είναι η αρχή κατά την οποία επιβάλλεται ο διορισμός κυβέρνησης πλειοψηφίας και απαγορεύεται ο διορισμός κυβέρνησης μειοψηφίας». Με κριτήριο το αν απαγορεύεται ο διορισμός κυβέρνησης μειοψηφίας απόλυτα ή μόνο όταν υπάρχει πλειοψηφία, διακρίνεται η αρχή της δεδηλωμένης και σε πλήρη ή απόλυτη και σε σχετική ή ατελή.

2. Η κοινοβουλευτική αρχή και η αρχή της δεδηλωμένης στο Σύνταγμα του 1975/86

Το σύνταγμα του 1975/86 περιέχει την πληρέστερη-σε σχέση με τα προηγούμενα ελληνικά Συντάγματα-τυποποίηση τόσο της κοινοβουλευτικής αρχής όσο και της αρχής της δεδηλωμένης.

Η «κοινοβουλευτική αρχή», η αρχή δηλαδή της εξάρτησης της κυβέρνησης από την εμπιστοσύνη της Βουλής αποτυπώνεται υπό τον τίτλο «σχέσεις Βουλής και Κυβέρνησης» στο άρθρο 84

⁶ Δημητρόπουλος Ανδρέας, «Γενική Συνταγματική Θεωρία», τόμος Α', Εκδ: Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2004.

⁷ Δημητρόπουλος Ανδρέας, «Γενική Συνταγματική Θεωρία», τόμος Α', Εκδ: Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2004.

παρ. 1 Σ. : « η κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής. Μέσα σε δέκα πέντε ημέρες από την ορκωμοσία του Πρωθυπουργού, η Κυβέρνηση υποχρεούται να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής και μπορεί να τη ζητεί και οποτεδήποτε άλλοτε. Η Βουλή, αν έχουν διακοπεί οι εργασίες της κατά το σχηματισμό της Κυβέρνησης, καλείται μέσα σε δέκα πέντε ημέρες να αποφανθεί για την πρόταση εμπιστοσύνης».

Η παραπάνω αρχή η οποία έχει να κάνει με την ίδια τη φύση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος, ισχύει σε κάθε περίπτωση διορισμού νέας κυβέρνησης είτε αφού έχουν προηγηθεί γενικές βουλευτικές εκλογές είτε κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου. Εξαίρεση στα παραπάνω αποτελεί μόνο ο διορισμός «εκλογικής» κυβέρνησης, είτε «οικουμενικού» είτε «υπηρεσιακού» χαρακτήρα μετά την ατελέσφορη κατάληξη της διαδικασίας των διερευνητικών εντολών. (άρθρο 37 παρ. 3 Σ). Η εκλογική κυβέρνηση δεν έχει την υποχρέωση να εμφανίζεται ενώπιον της Βουλής καθώς ο διορισμός της συμπίπτει χρονικά με τη διάλυση της τελευταίας. Επιπλέον, σύμφωνα με την τελευταία παράγραφο του άρθρου 37 Σ., μια «υπηρεσιακού» χαρακτήρα κυβέρνηση η οποία μπορεί να σχηματιστεί με Πρωθυπουργό έναν από τους τρεις προέδρους των ανωτάτων Δικαστηρίων δεν έχει τη δυνατότητα να ζητήσει και να λάβει την ψήφο εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου εφόσον προϋπόθεση της νόμιμης δημιουργίας της αποτελεί η διάλυση του Κοινοβουλίου καθώς υπάρχει αδυναμία σχηματισμού κοινοβουλευτικά βιώσιμης κυβέρνησης. Σε αντίθεση με τα παραπάνω, δεν αποτελεί απίθανο γεγονός μια κυβέρνηση συνασπισμού ή αλλιώς μια κυβέρνηση «από όλα τα κόμματα της Βουλής» να εμφανιστεί ενώπιον της Βουλής, να ζητήσει την ψήφο εμπιστοσύνης της και να τη λάβει.(π.χ. η «οικουμενική» κυβέρνηση του Ξ. Ζολώτα που σχηματίστηκε το Νοέμβριο του 1990 με τη συμμετοχή και την κοινοβουλευτική υποστήριξη όλων των κομμάτων.) πρέπει να σημειωθεί, όμως, πως στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έχουμε να κάνουμε με εκλογική κυβέρνηση αλλά για κυβέρνηση (ευρύτατης) συνεργασίας, η οποία διέπεται εξ ολοκλήρου από το άρθρο 84 Σ όσον αφορά

στις σχέσεις της με τη Βουλή.

Είσοδος προς το περιστύλιο και την Αίθουσα του Κοινοβουλίου

Τα μέλη της κυβέρνησης, εννοείται ότι αφού διοριστούν και εφόσον-βέβαια- έχει προηγηθεί παροχή ψήφου εμπιστοσύνης της Βουλής προς την κυβέρνηση, διαθέτουν την εμπιστοσύνη της Βουλής και κατά συνέπεια δεν έχουν ούτε την υποχρέωση ούτε το δικαίωμα να ζητήσουν ατομικά την ψήφο εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου. Αξίζει να υπογραμμιστεί στο σημείο αυτό πως η άρση της εμπιστοσύνης της Βουλής (πρόταση δυσπιστίας) μπορεί να γίνει ξεχωριστά για κάποιον Υπουργό ή Υφυπουργό.

Η προθεσμία των δέκα πέντε ημερών-από το διορισμό του Πρωθυπουργού- που προβλέπεται από το Σύνταγμα για αίτηση από την κυβέρνηση προς τη Βουλή για παροχή ψήφου εμπιστοσύνης, είναι «αποκλειστική», αυτό σημαίνει πως εάν λήξει η προθεσμία αυτή έχουμε άμεση απαλλαγή της Κυβέρνησης από τα καθήκοντά της πράγμα ταυτόσημο ως προς τις έννομες συνέπειες με την καταψήφισή της από τη Βουλή. Στη περίπτωση μάλιστα, που το Κοινοβούλιο δε βρίσκεται σε σύνοδο ή αν δεν προβλέπεται σύγκληση συνόδου μέσα στη δεκαπενθήμερη αυτή προθεσμία, τότε προβλέπεται σύγκληση έκτακτης συνόδου του Κοινοβουλίου για τη συζήτηση της πρότασης εμπιστοσύνης. Μετά από γενικές βουλευτικές εκλογές το Κοινοβούλιο συνέρχεται ούτως ή άλλως τακτικά, το αργότερο μέσα σε τριάντα μέρες. (άρθρο 53 παρ. 1 και ερμηνευτική δήλωση υπό το άρθρο 41). Κατά την περίπτωση

αυτή ο διορισμός του Πρωθυπουργού σύμφωνα με το άρθρο 37 και προθεσμία του άρθρου 84 παρ. 1 πρέπει να εναρμονιστούν έτσι ώστε να έχουμε τήρηση και των δύο αποκλειστικών προθεσμιών : και της προθεσμίας των τριάντα ημερών, μέσα στην οποία οφείλει να συγκληθεί η νέα Βουλή σε τακτική σύνοδο, και της προθεσμίας των δέκα πέντε ημερών, μέσα στην οποία η νέα Κυβέρνηση οφείλει να εμφανιστεί ενώπιον του Κοινοβουλίου. Η έναρξη της συζήτησης της πρότασης εμπιστοσύνης ξεκινά δύο ημέρες μετά την υποβολή της και δε μπορεί να παραταθεί για περισσότερο από τρεις μέρες από τη στιγμή της έναρξής της (άρθρο 84 παρ. 4 Σ και άρθρο 141 και 142 ΚανΒ). Εάν υποβληθεί πρόταση δυσπιστίας, η κυβέρνηση διατηρεί το δικαίωμα να ζητήσει άμεση έναρξη της συζήτησης. Η ψηφοφορία σχετικά με την πρόταση εμπιστοσύνης (ή δυσπιστίας) λαμβάνει χώρα αμέσως μετά το τέλος της συζήτησης με εξαίρεση την περίπτωση που η Κυβέρνηση, κάνοντας χρήση της ευχέρειάς της αυτής , ζητήσει την αναβολή της για σαράντα οκτώ ώρες (άρθρο 84 παρ. 5 Σ και άρθρο 141 και 142 ΚανΒ).

Πρέπει να σημειωθεί, πως η Βουλή μπορεί σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή να αποσύρει την εμπιστοσύνη της από την κυβέρνηση. Εάν απορριφθεί η πρόταση εμπιστοσύνης ή γίνει αποδοχή της πρότασης δυσπιστίας οδηγούμαστε στην άμεση απαλλαγή της κυβέρνησης από τα καθήκοντά της (άρθρο 38 παρ. 1 Σ) και την εφαρμογή των διαδικασιών που προβλέπονται στο άρθρο 37 Σ, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα είτε το διορισμό νέας κυβέρνησης είτε τη διάλυση του Κοινοβουλίου (εκτός και αν συντρέχει η οριακή περίπτωση του άρθρου 41 παρ. 1 Σ, οπότε παρέχεται στον πρόεδρο της Δημοκρατίας η δυνατότητα διάλυσης του κοινοβουλίου για το λόγω του ότι η σύνθεσή του δε διασφαλίζει κυβερνητική σταθερότητα).

Επιπλέον, ενώ πρόταση εμπιστοσύνης μετά από πρωτοβουλία της ίδιας της κυβέρνησης μπορεί να υποβληθεί οποτεδήποτε χωρίς την παρεμβολή χρονικών ή αριθμητικών περιορισμών, η πρόταση δυσπιστίας, που αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους αν όχι το σημαντικότερο τρόπο κοινοβουλευτικού ελέγχου, μπορεί να υποβληθεί, κατά τρόπο

παραδεκτό, μόνο εφόσον είναι υπογεγραμμένη από από- τουλάχιστον- το ένα έκτο των βουλευτών (50/300) και περιλαμβάνει σαφώς διατυπωμένα τα θέματα γύρω από τα οποία θα περιστραφεί η συζήτηση.

Ο διάδρομος έξω από την Αίθουσα του Κοινοβουλίου που οδηγεί στο κυλικείο

Ο συντακτικός νομοθέτης οφείλει να μεριμνά για τη διασφάλιση της κοινοβουλευτικής σταθερότητας η οποία είναι δυνατό να εκδηλωθεί με ποικίλους τρόπους. Ένας από τους τρόπους επίτευξης της σταθερότητας αυτής είναι και η σαφής επιλογή του άρθρου 84 το οποίο διευκολύνει της αποδοχή της πρότασης εμπιστοσύνης και δυσχεραίνει την υποβολή και αποδοχή της πρότασης δυσπιστίας. Το παραπάνω είναι εμφανές σε πάρα πολλά επιμέρους ζητήματα και κατά κύριο λόγο στον ορισμό της πλειοψηφίας που απαιτείται για την αποδοχή της πρότασης εμπιστοσύνης και δυσπιστίας. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 84 παρ. 6 του Συντάγματος η πρόταση εμπιστοσύνης γίνεται αποδεκτή εάν συγκεντρώσει την πλειοψηφία των παρόντων βουλευτών και τουλάχιστον τα δύο πέμπτα του συνολικού αριθμού των βουλευτών (120/300). Αντιθέτως, η

πρόταση δυσπιστίας απαιτεί τη συγκέντρωση της απόλυτης πλειοψηφίας του συνόλου των βουλευτών (151/300).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλιβιζάτος Κ. Νίκος, «Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία», Τεύχος Α' 1821-1941, Αθήνα-Κομοτηνή 1981
- Βενιζέλος Β. Ευάγγελος, «Μαθήματα συνταγματικού δικαίου Ι »
- Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, «Γενική συνταγματική θεωρία», Σύστημα συνταγματικού δικαίου, Τόμος Α', Αθήνα-Κομοτηνή 2004
- Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, «Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης», Τόμος Α', Αθήνα 1988
- Το Σύνταγμα της Ελλάδας και η ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου, Ινστιτούτο Συνταγματικών Ερευνών 2001
- Επίσημος δικτυακός τόπος της Βουλής των Ελλήνων, www.parliament.gr